

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇERMİK (DİYARBAKIR) İLÇESİNİN MONOKOTİLEDON
GEOFİT FLORASI

Yemlihan KUPİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİYOLOJİ ANABİLİM DALI

DİYARBAKIR

HAZİRAN 2009

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇERMİK (DİYARBAKIR) İLÇESİNİN MONOKOTİLEDON
GEOFİT FLORASI

Yemlihan KUPİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: Prof. Dr. A. Selçuk ERTEKİN

BİYOLOJİ ANABİLİM DALI

DİYARBAKIR

HAZİRAN 2009

T.C
DİCLE UNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DİYARBAKIR

Yemlihan KUPIK tarafından yapılan “Çermik (Diyarbakır) İlçesinin Monokotiledon Geofitleri” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Biyoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir

Jüri Üyesinin

Ünvanı Adı Soyadı

Başkan: Prof. Dr. Ömer SAYA

Üye : Prof. Dr. H.Çetin ÖZEN

Üye : Prof. Dr. A. Selçuk ERTEKİN

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 30 / 06 / 2009.

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../...../2009

Prof. Dr. Hamdi TEMEL

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜHÜR)

ÖZ

Çermik (Diyarbakır) İlçesinin Monokotiledon Geofit Florası

Diyarbakır ili, Çermik ilçesi ve çevresinde sürdürülen floristik geziler sonucunda, *Liliopsida* sınıfına bağlı 5 familyadan, 22 cins ve 34 geofit bitki taksonu yetiştirildiği tespit edilmiştir. En çok taksona sahip familya *Liliaceae* familyası olup yörede 10 cins ve 20 türle temsil edilir. *Iridaceae* ve *Orchidaceae* familyaları ise 5'er türle temsil edilir. *Allium* cinsinin dört, *Muscari*, *Colchicum* ve *Ornithogalum* cinslerinin üç türü alanda yetişmektedir.

Çermik çevresinde yetiştirildiği belirlenen geofitlerden 17 takson (% 50) İran-Turan, 4'er takson (% 12) Akdeniz ve Doğu Akdeniz elementi olup, 9 taksonun (% 26) hangi fitocoğrafik bölgeye ait olduğu belirlenememiştir.

Çermik ilçesinde toplam 4 tane endemik geofit bitkinin, *Crocus leichtlinii*, *Colchicum balansae*, *Scilla leepii* ve *Dactylorhiza osmanica* yetiştirildiği tespit edilmiştir.

ABSTRACT

Monocotyledonous Geophytes Flora of Çermik (Diyarbakır) Province

By the result of floristic investigations in Çermik (Diyarbakır) province, it was established .34 geophyte plant taxa that belong to 5 families, and 22 genera from the *Liliopsida* classis are grown. The *Liliaceae* family which is presented with 10 genera and 20 species was found out is the highest diverted in the region. The *Iridaceae* and *Orchidaceae* families are presented with 5 species. Genus *Allium* has 4 and Genera *Muscari*, *Colchicum* and *Ornithogalum* have 3 species in the region.

Among the plant grown in the region, it was determined that 17 taxa (50 %) belong to Iran-Turan, 8 taxa (24 %) belong to Mediterranean,-East Mediterranean, and the left 9 taxa 's(26 %) fitogeographic region. could not be determined.

In Çermik region, it was determined that 4 following *Crocus leichtlinii*, *Colchicum balansae*, *Scilla leepii* and *Dactylorhiza osmanica* endemic geophyte plants are grown:.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans danışmanlığımı yürüten Sayın Prof. Dr. A. Selçuk Ertekin'e, arazi çalışmalarımda yardımcı olan Arş. Gör. Zeynep Aydın'a ve Melik Aksal'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bütün çalışmalarım boyunca desteklerini her an yanımda hissettiğim aileme ve Rengin Tursun'a sonsuz teşekkürler.

Çermik (Diyarbakır) Florasının Monokotiledon Geofitleri adlı tez çalışması DÜBAP 08-FF-18 nolu proje ile desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER**Sayfa No**

ÖZ	I
ABSTRACT	II
TEŞEKKÜR	III
İÇİNDEKİLER	IV
ŞEKİLLER ve TABLOLAR DİZİNİ	V
RESİMLER DİZİNİ	VI
1. GİRİŞ	1
1.1. Bölgenin Genel Coğrafik Özellikleri	2
1.2. Çermik İlçesinin Coğrafik Özellikleri	.3
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	7
3. MATERYAL ve METOD	10
4. BULGULAR	12
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	20
6. RESİMLER	26
ÖZGEÇMİŞ	50

ŞEKİLLER ve TABLOLAR DİZİNİ**Sayfa No**

Şekil 1. Araştırma alanının haritası	3
Şekil 2. Çermik İlçesi İklim Diyagramı	4
Tablo 1. Çermik İlçesindeki Geofitler	20
Tablo 2. Çermik İlçesinde Yetişen En Büyük Cinsler	21
Tablo 3. Çermik Çevresindeki Bitkilerin Fitocoğrafik Dağılımı	21
Tablo 4. Önceki Floristik Çalışmaların Karşılaştırılması	22
Tablo 5. Önceki Floristik Çalışmaların Çermik İlçesiyle Benzerlik Oranları	23
Tablo 6. Çevre Floralarda Belirlenen En Büyük Cinslerin Karşılaştırılması	24

RESİMLER DİZİNİ**Sayfa No**

Resim 1. <i>Sternbergia colchiciflora</i> Waldst. & Kit.	26
Resim 2. <i>Ixiolirion tataricum</i> (Palas) Herbert subsp. <i>montanum</i> (Labill.) Takht.	26
Resim 3. <i>Biarum carduchorum</i> (Schott) Engler	27
Resim 4. <i>Eminium rauwolffii</i> (Blume) Schott var. <i>rauwolffii</i> .	27
Resim 5. <i>Crocus leichtlinii</i> (D. Dewar) Bowles	28
Resim 6. <i>Iris reticulata</i> Bieb. var. <i>reticulata</i> .	28
Resim 7. <i>Gladiolus atroviolaceus</i> Boiss.	29
Resim 8. <i>Gladiolus italicus</i> Miller	30
Resim 9. <i>Allium chloranthum</i> Boiss.	31
Resim 10. <i>Allium scorodoprasum</i> L. subsp. <i>rotundum</i> (L.) Stearn.	31
Resim 11. <i>Bellevalia sarmatica</i> (Pallas ex Georgi) Woronow	32
Resim 12. <i>Colchicum balansae</i> Planchon	33
Resim 13. <i>Colchicum falcifolium</i> Stapf	34
Resim 14. <i>Colchicum szovitsii</i> Fisch. & Mey.	34
Resim 15. <i>Fritillaria imperialis</i> L.	35
Resim 16. <i>Gagea taurica</i> Steven	35
Resim 17. <i>Fritillaria pinardii</i> Boiss.	36
Resim 18. <i>Muscari comosum</i> (L.) Miller	37
Resim 19. <i>Muscari longipes</i> Boiss.	38
Resim 20. <i>Muscari neglectum</i> Guss.	39
Resim 21. <i>Ornithogalum narbonense</i> L.	40

Resim 22. <i>Ornithogalum persicum</i> Hausskn. ex Bornm.	40
Resim 23. <i>Ornithogalum orthophyllum</i> Ten.	41
Resim 24. <i>Scilla leepii</i> Speta	42
Resim 25. <i>Tulipa aleppensis</i> Boiss. ex Regel	43
Resim 26. <i>Dactylorhiza osmanica</i> (Kl.) Soó var. <i>osmanica</i> .	44
Resim 27. <i>Platanthera chlorantha</i> (Custer) Reichb	44
Resim 28. <i>Himantoglossum affine</i> (Boiss.) Schlechter	45
Resim 29. <i>Limodorum abortivum</i> (L.) Swartz	46
Resim 30. <i>Orchis palustris</i> Jacq.	47
Resim 31. Çermik – Çüngüş arası	48
Resim 32. Ergani - Çermik arası	48
Resim 33. Sinek Çayı	49
Resim 34. Çalışma alanından bir görüntü	49

1. GİRİŞ

Türkiye 9000 civarında eğrelti ve tohumlu bitki türü ile dünyada bulunduğu iklim kuşağında oldukça zengin bitki çeşitliliğine sahip ülkelerden biridir. Tür zenginliğinin yanı sıra yaklaşık 3000'in civarında endemik bitkiyi de barındırır ¹.

Türkiye, jeomorfolojik, topografik ve iklimsel çeşitlilikleri nedeniyle olağanüstü habitat zenginliğine sahiptir. Afrika, Avrupa ve Asya anakaraları arasında bir köprü konumunda olan Anadolu yarımadası, Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan flora alanlarının kesiştiği bölgede bulunmaktadır ¹.

1965–1988 yılları arasında 10 cilt olarak yayınlanan “Türkiye Florası” ülkemiz bitkileri üzerine yazılmış en önemli çalışmadır ²⁻¹¹. 2000 yılında Türkiye Florasının 11. cildi yayınlanmıştır ¹². Monokotiledon geofitlerin yer aldığı 8. cilt ise 1984 yılında yayınlanmıştır ⁹. Dolayısıyla Türkiye Florası öncesinde bu familyalara ait bitkilerin teşhisinde zorluklarla karşılaşmıştır.

Türkiye gibi geniş ve zengin bir coğrafyaya sahip bir ülkenin florası ile ilgili çalışmalara günümüzde de devam edilmektedir. Ülkemizin, doğu kesimlerinin bitki örtüsü çok iyi incelenmemiştir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, İran-Turan floristik bölgesinin Mezopotamya alt bölgesi olarak kabul edilir. Bölgedeki bitki örtüsünün, %36'sını İran-Turan, %32'sini Doğu Akdeniz ve Akdeniz kökenli bitkiler oluşturmaktadır ¹³. Bölge, belirtilen bu özelliklerin yanı sıra bazı nadir bitki türlerinin sadece bu yöreden bilinmesi ve komşu ülkelerin floralarının Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin florasıyla benzerlik göstermesi açısından da önemlidir ¹³. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin florası ile yapılan çalışmalar çok az olup, kuzeyindeki dağlık kesimler bitki çeşitliliği yönünden daha zengindir ve daha az bilinmektedir ¹⁴.

Türkiye Florası, geofit bitkiler yönünden zengin olup *Liliopsida* sınıfından *Araceae*, *Amaryllidaceae*, *Iridaceae*, *Liliaceae* ve *Orchidaceae* familyalarına ait yaklaşık 800 tür içerirler^{9,11,12}. Bölgede yetişen geofitler ile ilgili çalışmalar ise sadece Karacadağ ve Şanlıurfa geofitleri ile sınırlıdır. Bu çalışmaların en önemlileri; Malyer^{15, 16} tarafından yapılan Diyarbakır çevresindeki *Iridaceae* ve Karacadağ çevresindeki *Liliaceae* ve *Iridaceae* familyalarına ait geofitler ile ilgili çalışmalarıdır. Akan ve arkadaşları tarafından Şanlıurfa'nın nadide çiçekleri (geofitler) içeren renkli resimli bir kitap yayınlamışlardır¹⁷. Ayrıca Eker ve arkadaşları¹⁸ tarafından yapılan bir başka çalışmada Şanlıurfa çevresinde yetişen geofitler belirlenmiştir. Sezik¹⁹ tarafından hazırlanan Orkidelerimiz adlı çalışma bu konuda yapılan bir diğer önemli çalışmadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi bitki çeşitliliği açısından önemli bir bölge olmasına karşın Türkiye'nin floristik açıdan en az bilinen yörelerindedir. Çalışma alanı Diyarbakır ilinin kuzeybatısında yer almakta ve Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinin sınırlarında bulunmaktadır. Coğrafi konumu, farklı vejetasyon tipleri, çeşitli yaşam alanları ve bununla ilişkili zengin biyolojik çeşitliliğe sahip Çermik ilçesi, floristik açıdan araştırılmamış yörelerimizdendir. Yörede yetişen, geofitlerin belirlenmesinin bölge ve ülke florasına sağlayacağı katkılar dışında elde edilecek veriler, botanik biliminin diğer dalları, eczacılık ve ziraat gibi bilim dalları açısından da bir temel oluşturabilecektir.

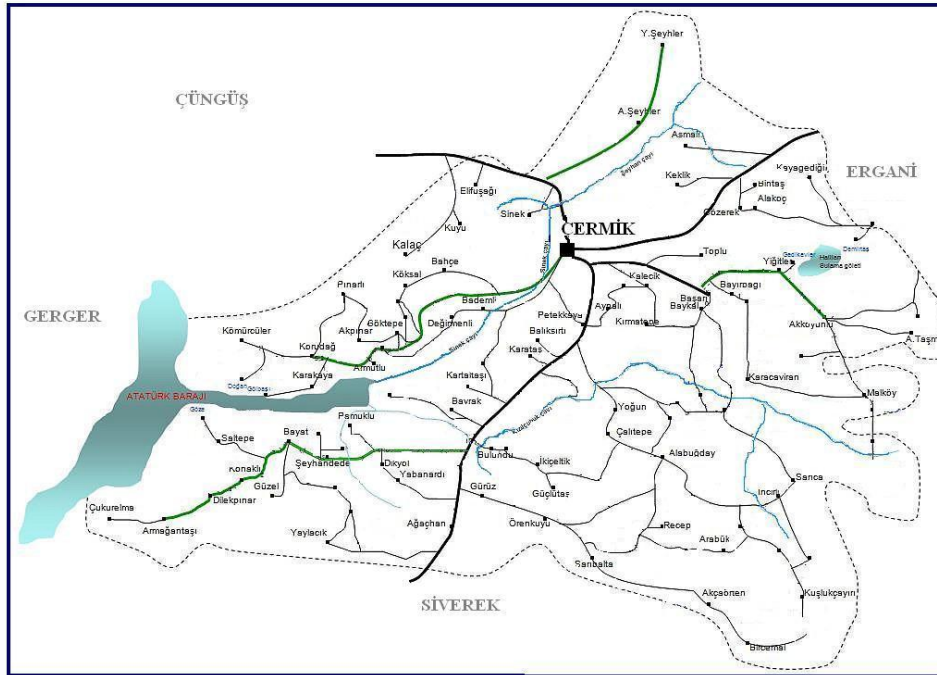
1.1. BÖLGENİN GENEL COĞRAFİK ÖZELLİKLERİ

Kuzeyde Güneydoğu Toroslar, güneyde Suriye sınırı arasında yer alan ve geniş bir plato görünüşünde olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, yüzey şekillerinin sadeliği ile dikkat çeker. Bu plato, çanaklaşmış havzalarla orta yükseklikteki kubbeleşmiş dağlar ve tepelerden oluşmuş olup kuzeyden güneye doğru bir alçalma gösterir ve Mezopotamya düzlüklerine kavuşur. Bölgenin doğu yarısında yer alan Diyarbakır havzası, kuzey ve kuzeydoğu kenarında Toroslar, güneyde Mardin-Midyat eşiği ve batı kenarında Karacadağ volkan kütlesi tarafından kuşatılmıştır²⁰.

Güneydoğu Anadolu’da kıtasal bir step ikliminin özellikleri görülür. Kış mevsimi en düşük sıcaklık dereceleri ve yağışların toplandığı, yaz mevsimi ise çok sıcak ve yağışsız geçmesi, nedeniyle Akdeniz tipi bir yağış rejiminin belirtisi olarak göze çarpar. Bölgenin yıllık yağış tutarları genellikle güneydoğu Toroslar’dan güneye doğru yavaş yavaş azalır. Yıllık yağış tutarları, Güneydoğu Toroslar yayı üzerinde 800-1250 mm arasında değişmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin yıllık yağış tutarında en büyük pay kış mevsimine rastlar. Kış mevsiminden sonra yıllık yağış tutarının en fazla ilkbahar aylarında toplandığı görülür. Yaz mevsimi ise tamamen yağışsız geçer. Sonbahar ayları ise az yağışlıdır²⁰.

1.2.ÇERMİK İLÇESİNİN COĞRAFİK ÖZELLİKLERİ

Diyarbakır kuzeybatısında bulunan Çermik ilçesi 39°-27’ Doğu boylamı, 38°-08’ Kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır. Denizden yüksekliği 700–1400 m arasında değişmekte olup dağlık bir alana sahiptir. 1032 km²’lik yüzölçümüne sahip olan Çermik ilçesinin kuzeybatısında Çüngüş; doğusunda Ergani, güneyinde Siverek, batısında Gerger yer alır (Şekil 1).

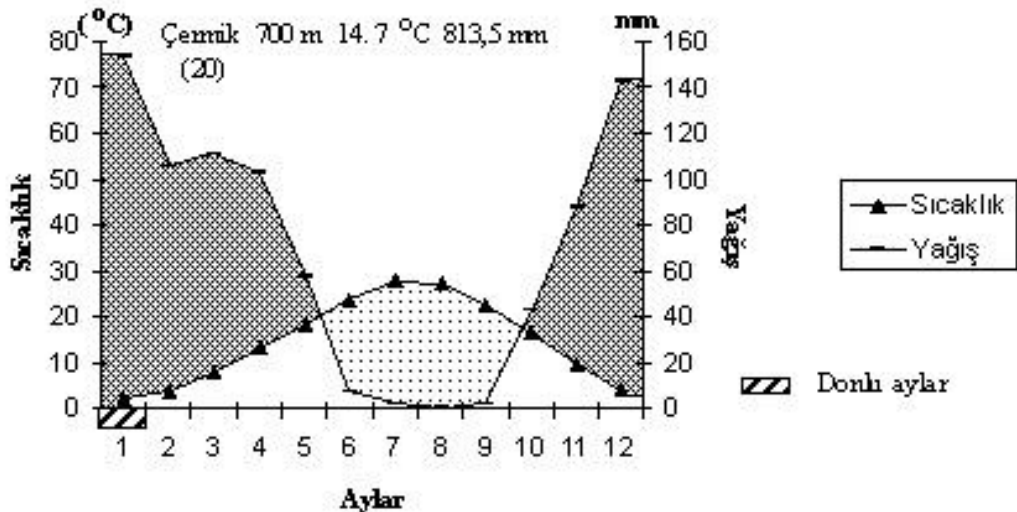

Şekil 1. Araştırma alanının haritası.

Güneydoğu Toroslar ilçenin kuzeyini çevreler. İlçenin batısında Aşukar, kuzeybatısında Gelincik, kuzeyinde Büyük Heykel, güneyinde ise Petekkaya sırtları yer alır. Sinan Dağı ilçenin kuzeybatı tarafındaki Gelincik Dağı'nın orta kısmında yer alır. Dağların yüksekliği kuzeyden güneye doğru azalma gösterir. İlçenin önemli akarsuları; Sinek Çayı, Midye Çayı, Gözsuyu, Beylik Madrap Suyu ve Sinan Suyu'dur. İlçe yer altı suları bakımından zengindir. Pek çok yerde küçük kaynaklara rastlanır. Mineral yönünden zengin Çermik Kaplıcası önemli turizm merkezidir.

Arazi yapısı engebeli olan Çermik İlçesinin iklimi, sert bir karakter gösterir. Bölgenin iklimi subtropikal yayla iklimi özelliğini taşır. Etrafı dağlarla çevrili Çermik Havzası kışın merkezde meydana gelen yüksek basınçlı hava akımlarının etkisi altında kalır. Bölge sonbahar ve kış mevsimlerinde Sibirya'dan gelen yüksek basıncın, ilkbahar ve yaz mevsimlerinde ise, genel olarak Basra Körfezi'nde meydana gelen alçak basıncın etkisi altında kalır.

Çermik ilçesinde sıcaklık en yüksek değere Temmuz ayında ulaşır. Temmuz ayı sıcaklık ortalaması 29,6 C°'dir. İlçede sıcaklığın en düşük olduğu ay ise Ocak ayıdır. Ortalama sıcaklık 2.1 C°'dir. İlçede kış yağışları hakimdir. Yıllık ortalama yağışlı gün sayısı 60 olup, yıllık ortalama yağış toplamı 793 mm' dir.

Şekil 2. Çermik İlçesi İklim Diyagramı.

Uzun yıllık rasatlara göre rüzgarların yön ve hızlarının değiştiği görülür. Yıllık ortalama rüzgar hızı 1.975 m/sn'dir. Yapılan gözlemlere göre hakim esme yönü Kuzey-Batı ve esme sayısı 760'dır. Rüzgarın esme sayısı ile esme hızının en fazla olduğu dönem yaz aylarıdır.

Bitki örtüsü ve arazi yapısı ilçenin kuzey kesimlerinde farklılaşır. Bitki örtüsü meşe toplulukları halindedir. Alanda *Quercus infectoria* subsp. *boissieri* ve *Q. branthii* türleri mevcuttur. Bununla beraber *Acer* (Akçaağaç), *Fraxinus* (dışbudak) gibi ağaçlar da bu toplulukların içerisinde yer alır. *Crataegus* (alıç), *Amgydalus* (badem), *Paliurus spina-christi* (karaçalı) gibi bitkiler alanda yetişen çalimsı bitkilerdir. Meşeliklerle kaplı taşlık kayalık bu alanlar otsu bitkiler bakımından zengin olmakla beraber soğanlı bitkiler açısından da oldukça çeşitlilik gösterir.

1. Ekim, T.; Koyuncu, M.; Vural, M.; Duman, H.; Aytaç, Z.; Adıgüzel, N., *Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı (Eğrelti ve Tohumlu Bitkiler)*. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği ve Van 100.Yıl Ün. Yayınları, Ankara. 246 s., **2000**.
2. Davis, P.H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.1, Edinburgh, Edinburgh University Pres. **1965**.
3. Davis, P.H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.2, Edinburgh, Edinburgh University Pres. **1967**.
4. Davis, P.H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.3, Edinburgh, Edinburgh University Pres. **1970**.
5. Davis, P.H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.4, Edinburgh, Edinburgh University Pres. **1972**.
6. Davis, P.H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.5, Edinburgh, Edinburgh University Pres. **1975**.
7. Davis, P.H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.6, Edinburgh, Edinburgh University Pres. **1978**.
8. Davis, P.H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.7, Edinburgh, Edinburgh University Pres. **1982**.
9. Davis, P.H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.8, Edinburgh, Edinburgh University Pres. **1984**.

10. Davis, P.H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.9, Edinburgh, Edinburgh University Pres. **1985**.
11. Davis, P.H.; Mill, R.; Tan, K., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands* (supplement) vol. 10, Edinburgh. Edinburgh University Pres. **1988**.
12. Güner, A.; Özhatay; N., Ekim, T.; Başer, K.H.C., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol. 11, Edinburgh. Edinburgh University Pres. **2000**.
13. Saya, Ö.; Ertekin, A. S.; Özen, H. Ç.; Hoşgören, H.; Toker, Z., *GAP Yöresindeki Endemik ve Tıbbi Bitkiler*, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, no: 143, Ankara. 207 s. **2001**.
14. Ertekin, A. S., *Karacadağ Bitki Çeşitliliği*. Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği ve UNDP-GEF Yayını. 171 s. **2002**.
15. Malyer, H., *Urfa Kuzeydoğusundaki Karacadağ'ın Bazı Geofitleri Üzerinde Morfolojik ve Ekolojik Araştırmalar*. Doktora Tezi, Diyarbakır. 113 s., **1979**.
16. Malyer, H., *Karacadağ'daki (Diyarbakır-Urfa) Liliaceae ve Iridaceae Familyalarına ait Geofitler Üzerinde Korolojik ve Ekolojik İnceleme*. *Doğa Bilim Dergisi*, Seri C 7, 3, 279–288, **1983**.
17. Akan, H.; Eker, İ.; Balos, M.M.; Şanlıurfa'nın Nadide Çiçekleri (Geofitler), Şanlıurfa, **2005**.
18. Eker, İ.; Koyuncu, M.; Akan, H., *The Geophytic Flora of Şanlıurfa Province, Turkey*. *Turk J Bot*, 32, 367–380, **2008**.
19. Sezik, E., *Orkidelerimiz*, Sandoz Kültür Yay. No:6, **1984**.
20. Sözer, A. N., *Güneydoğu Anadolu'nun Doğal Çevre Şartlarına Coğrafi Bir Bakış*. *Ege Coğrafya Dergisi*, 2, 18–31, **1984**.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Güneydoğu Anadolu Bölgesi florası ve geofitleri üzerine son yıllarda yapılan önemli çalışmalar, aşağıda kısaca verilmeye çalışılmıştır.

Malyer ¹ tarafından Karacadağ çevresinde yetişen geofitlerin morfolojik ve ekolojik özellikleri araştırılmıştır. Bölgede ilk olarak yapılan bu çalışmada *Liliaceae* ve *Iridaceae* familyalarına ait 26 tür tespit edilmiştir. Aynı araştırmacının, Diyarbakır ve çevresinin *Liliaceae* ve *Iridaceae* familyaları üzerine yapılmış iki çalışması daha bulunmaktadır. Bu çalışmalar karyolojik, ekolojik ve korolojik çalışmalar olup, Çermik ilçesi ile ilgili pek veri bulunmamaktadır ²⁻³.

Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde bulunan Ziyaret dağının florası üzerine yapılan çalışmada, alanda 297 taksonun yetiştiği saptanmıştır. Ziyaret dağında 30 endemik bitkinin yetiştiği rapor edilmiştir ⁴.

Son yıllardaki en önemli çalışmalardan biri Kreutz ⁵ tarafından yapılan “Orchideen der Türkei” adlı eserdir. Bu çalışmada, Türkiye’de 148 orkide taksonunun, morfolojik, ekolojik ve sistematik özellikleri yanı sıra yayılış haritaları ve fotoğrafları da verilmiştir.

Sezik ⁶ tarafından yazılan Orkidelerimiz adlı eserde de ülkemizdeki orkide türleri hakkında önemli bilgiler verilmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin endemik ve tıbbi bitkileri ile ilgili yapılan çalışmada 304 endemik bitki türü tespit edilmiştir. Bunlardan 64 tür, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ne özgüdür ⁷.

Siirt’in doğusundan başlayarak güneyine kadar uzanan Botan çayı (Uluçay) vadisinde yetişen bitkilerin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada 381 takson saptanmış olup 20 bitki endemiktir ⁸.

Şanlıurfa ilinin Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği alanının florasının belirlenmesi için yapılan çalışmada, yörede 407 tür, 42 alttür ve 42 varyete rapor edilmiştir ⁹.

Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri arasında bulunan Karacadağ'da 32 tanesi endemik olmak üzere, 534 tür, toplam 552 taksonun yetiştiği tespit edilmiştir. Yöre baklagil ve buğdaygil bitkilerinin yetiştiği, aynı zamanda bazı soğanlı ve süs bitkilerinin bulunduğu önemli bitki alanlarından ¹⁰. Bu çalışmada *Amaryllidaceae*, *Araceae*, *Iridaceae*, *Liliaceae* ve *Orchidaceae* familyalarına ait toplam 36 geofit bitki tespit edilmiştir.

Yine Şanlıurfa ilinin doğusunda yer alan Tektok dağlarının florası üzerine yapılan çalışmada 261 takson belirlenmiştir ¹¹.

Akan ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada Şanlıurfa'da yetişen 100'e yakın geofit tespit edilmiştir ¹².

Eker ve arkadaşları, tarafından Şanlıurfa ilinin geofitlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada *Amaryllidaceae*, *Araceae*, *Iridaceae*, *Liliaceae* ve *Orchidaceae* familyalarına ait toplam 87 geofit bitki tespit edilmiştir ¹³.

Ayrıca bölge bitkileri üzerine veya bölgenin bitkilerini de içeren floristik yayınlar mevcuttur. Türkiye florasına katkı amacıyla çeşitli araştırmacılar tarafından yayınlanan çalışmalardan önemlileri; Ertekin ¹⁴⁻¹⁵ ve Kaynak ¹⁶⁻¹⁷ sayılabilir.

1. Malyer, H., *Urfa Kuzeydoğusundaki Karacadağ'ın Bazı Geofitleri Üzerinde Morfolojik ve Ekolojik Araştırmalar*. Doktora Tezi, Diyarbakır. 113 s., **1979**.
2. Malyer, H., *Diyarbakır Bölgesinin Iridaceae Familyasına Ait Geofitleri Üzerinde Karyolojik Bir Çalışma*. *DOĞA Bilim Dergisi*, Temel Bilimler, Seri A, 6, 1, 17-20, **1982**.
3. Malyer, H., *Karacadağ'daki (Diyarbakır-Urfa) Liliaceae ve Iridaceae Familyalarına ait Geofitler Üzerinde Korolojik ve Ekolojik İnceleme*. *Doğa Bilim Dergisi*, Seri C 7, 3, 279-288, **1983**.
4. Taşkın, T., *Ergani'deki Ziyaret Dağının Florası*. Yüksek Lisans Tezi, D.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır. 48 s. **1991**.

5. Kreutz, C. A.J., *Die Orchideen der Türkei*. 766 s.Landgraaf Selbstverlag, Netherlands. **1998**.
6. Sezik, E., *Orkidelerimiz*, Sandoz Kültür Yay. No:6, **1984**.
7. Saya, Ö.; Ertekin, A. S.; Özen, H. Ç.; Hoşgören, H.; Toker, Z., *GAP Yöresindeki Endemik ve Tıbbi Bitkiler*, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, no: 143, Ankara. 207 s. **2001**.
8. Yangın, S., *Botan Çayı (Uluçay) Vadisinin (Siirt) Florası*. Yüksek Lisans Tezi, D.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır. 127 s. **2001**.
9. Adıgüzel, N.; Aytaç, Z., *Flora of Ceylanpınar State Farm (Şanlıurfa-Turkey)*, *Flora Mediterranea*, 11, 333-361, **2001**.
10. Ertekin, A. S., *Karacadağ Bitki Çeşitliliği*. Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği ve UNDP-GEF Yayını. 171 s. **2002**.
11. Kaya, Ö. F., *Tektek Dağları (Şanlıurfa) Florası*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü , Şanlıurfa. 50 s. **2002**.
12. Akan, H., Eker, İ., Balos, M.M., *Şanlıurfa'nın Nadide Çiçekleri (Geofitler)*, Şanlıurfa, **2005**.
13. Eker, İ.; Koyuncu, M.; Akan, H., *The Geophytic Flora of Şanlıurfa Province, Turkey*. *Turk J Bot*, 32, 367-380, **2008**.
14. Ertekin, A. S.; Saya, Ö., *New Floristic Records for the Various Grid Squares from the Fabaceae*, *Tr. J. of Botany* 21, 187-188, **1997**.
15. Ertekin, A. S., *New Floristic Records for the Grid Squares C7 and C8 in Turkey from the Fabaceae*, *Tr. J. of Botany* 23, 413-414. **1999**.
16. Kaynak, G., *Türkiye Florasındaki Bazı Kareler için Yeni Kayıtlar*, *DOĞA TU Biyoloji* 11, 3, 118-123, **1987**.
17. Kaynak, G., *Contribution to the Flora of Karacadağ (Urfa and Diyarbakır Provinces)*, *DOĞA TU J. of Botany*, 13, 3, 375-397, **1989**.

3. MATERYAL ve METOD

Tez çalışmasının materyalini Çermik ilçesi çevresinden toplanan *Liliopsida* (Tekçenekliler) sınıfına ait geofit bitki örnekleri oluşturmuştur. Çermik çevresinde yetişen geofitlerin belirlenebilmesi amacıyla, bitkilerin çiçek, yaprak ve meyveye geçtikleri Şubat ile Kasım ayları arasında çeşitli dönemlerde düzenli olarak ilçenin çeşitli kesimlerinde arazi çalışmaları yapılmıştır. Şubat ayında 2, Mart ayında 4, Nisan ayında 4, Mayıs ayında 4, Haziran ayında 4, Temmuz ayında 2, Eylül ayında 2, Ekim ayında 2 ve Kasım ayında 2 gezi yapılarak arazi çalışmaları tamamlanmıştır.

Toplanan bitkiler, preslerde kurutulmuş ve daha sonra teşhisleri yapılmıştır. Bitkilerin teşhisinde Türkiye Florasının 8.,10. ve 11. ciltlerinden yararlanılmıştır¹⁻³. Ayrıca bazı örneklerin tayininde renkli resimli kitaplardan da faydalanılmıştır⁴.

Floristik listeyi oluşturan bitkiler, bölüm ve sınıfları belirtildikten sonra, alfabetik olarak familya, cins ve tür isimleri sırası takip edilmiştir. Bitki isimlerinden sonra, bitkinin ait olduğu Türkiye Florası karesi, toplandığı il, ilçe, mevki, yetişme yeri, yüksekliği, toplama tarihi ve toplayan(lar), ile ilgili bilgiler verilmiştir. Daha sonra varsa endemizm durumu belirtilmiş ve eğer biliniyorsa ait olduğu fitocoğrafik bölge sırasıyla verilmiştir.

Endemik ve nadir olarak tespit edilen bitkilerin durumlarını belirten IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources; Doğa ve Doğal Kaynakların Korunması İçin Uluslararası Birlik) kategorileri, toplama yerlerinin altında verilmiştir⁵.

1. Davis, P.H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.8, Edinburgh, Edinburgh University Pres. **1984**.
2. Davis, P.H.; Mill, R.; Tan, K., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands* (supplement) vol. 10, Edinburgh. Edinburgh University Pres. **1988**.
3. Güner, A.; Özhatay; N., Ekim, T.; Başer, K.H.C., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol. 11, Edinburgh. Edinburgh University Pres. **2000**.
4. Kreutz, C. A.J., *Die Orchideen der Türkei*. 766 s.Landgraaf Selbstverlag, Netherlands. **1998**.
5. Ekim, T.; Koyuncu, M.; Vural, M.; Duman, H.; Aytacı, Z.; Adıgüzel, N., *Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı (Eğrelti ve Tohumlu Bitkiler)*. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği ve Van 100.Yıl Ün. Yayınları, Ankara. 246 s., **2000**.

4. BULGULAR

ÇERMİK ÇEVRESİNDE YETİŞEN GEOFİTLER

Bölüm: *SPERMATOPHYTA*

Altbölüm: *ANGIOSPERMAE*

Sınıf: *LILIOPSIDA (MONOCOTYLEDONES)*

Familiya: *AMARYLLIDACEAE*

Sternbergia colchiciflora Waldst. & Kit.

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 4-5 km, meşelik ve kayalıklar, 700-710 m, 16.10.2008, Y. Kupik 40.

Ixiolirion tataricum (Palas) Herbert subsp. *montanum* (Labill.) Takht.

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 17 km, meşelik, 870 m, 04.05.2008, Y. Kupik 22. Çermik'ten Çüngüş'e doğru 5-6 km, meşelik, 690 m, 18.05.2008, Y. Kupik 30.

İran-Turan elementi.

Familya: ARACEAE

Biarum carduchorum (Schott) Engler

B7 Diyarbakır, Çermik, Toplu köy yol ayrımı çevresi, step, 710 m, 28.09.2008, Y. Kupik 38.

İran-Turan elementi.

Eminium rauwolfii (Blume) Schott var. *rauwolfii*.

B7 Diyarbakır, Ergani'den Çermik'e doğru 16 km, meşelik, 870 m, 30.03.2008, Y. Kupik 7.

Doğu Akdeniz elementi.

Familya: IRIDACEAE

Crocus leichtlinii (D. Dewar) Bowles

B7 Diyarbakır, Ergani'den Çermik'e doğru 15-16 km, meşelik, 880 m, 02.03.2008, A.S.Ertekin, Z. Aydın, Y. Kupik 1. Çermik'ten Çüngüş'e doğru 4-5 km, step, 665 m, 02.03.2008, A.S.Ertekin, Z. Aydın, Y. Kupik 2.

Endemik. İran-Turan elementi.

IUCN: LR (cd)

Crocus pallasii Goldb. subsp. *turcicus* Mathew

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 6-7 km, step, 720 m, 16.10.2008, Y. Kupik 41.

Gladiolus atroviolaceus Boiss.

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Siverek'e doğru 2 km, meşelikler, 720 m, 20.04.2008, Y. Kupik 15.

İran-Turan elementi.

***Gladiolus italicus* Miller**

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 17 km, meşelik, 870 m, 04.05.2008, Y. Kupik 23.

***Iris reticulata* Bieb.var. *reticulata*.**

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 4-5 km, step, 665 m , 02.03.2008, A.S. Ertekin, Z. Aydın, Y. Kupik 3.

İran-Turan elementi.

Familya: *LILIACEAE****Allium ampeloprasum* L.**

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 7 km, meşelik yamaçlar, 740 m, 08.06.2008, Y. Kupik 36.

Akdeniz elementi

***Allium chloranthum* Boiss.**

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 7-8 km, meşelik, 680 m, 04.05.2008, Y. Kupik 24.

Doğu Akdeniz elementi.

***Allium kharputense* Freyn & Sint.**

B7 Diyarbakır, Ergani'den Çermik'e doğru 16 km, meşelik, 875 m, 20.04.2008, Y. Kupik 16.

İran-Turan elementi

Allium scorodoprasum L. subsp. *rotundum* (L.) Stearn.

B7 Diyarbakır, Çermik'ten, Şeyhan'a doğru 25 km, meşelik, 1470 m, 08.06.2008, Y. Kupik 37.

Akdeniz elementi.

Bellevalia sarmatica (Pallas ex Georgi) Woronow

B7 Diyarbakır, Ergani'den Çermik'e doğru 16 km, meşelik, 875 m, 20.04.2008, Y. Kupik. Y.K. 17. Çermik'ten Çüngüş'e doğru 7 km, meşelik yamaçlar, 680 m, 20.04.2008, Y. Kupik 18.

Colchicum balansae Planchon

B7 Diyarbakır, Çermik, Sinek çayı köprüsü çevresi, step, 670 m, 28.09.2008, Y. Kupik 39.

Endemik. Doğu Akdeniz elementi.

IUCN: LR (lc)

Colchicum falcifolium Stapf

B7 Diyarbakır, Ergani'den Çermik'e doğru 15-16 km, meşelik, 880 m, 02.03.2008 A.S.Ertekin, Z. Aydın, Y. Kupik 4.

İran-Turan elementi.

Colchicum szovitsii Fisch.&Mey.

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Ergani'ye doğru 11 km, su kenarı ve nemli çayır, 810 m 02.03.2008, A.S.Ertekin, Z. Aydın, Y. Kupik 5.

İran-Turan elementi.

***Fritillaria imperialis* L.**

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 9 km, meşelik kayalıklar, 960-970 m, 12.04.2008, A.S.Ertekin, Y. Kupik 13.

İran-Turan elementi.

***Fritillaria pinardii* Boiss.**

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Siverek'e doğru 2 km, meşelikler, 720 m, 20.04.2008, Y. Kupik 19.

İran-Turan elementi.

***Gagea taurica* Steven**

B7 Diyarbakır, Ergani'den Çermik'e doğru 16 km, meşelik, 870 m, 30.03.2008, Y. Kupik 8.

İran-Turan Elementi

***Muscari comosum* (L.) Miller**

B7 Diyarbakır, Ergani'den Çermik'e doğru 22 km, tarla kenarı, 880 m, 12.04.2008, A. S. Ertekin, Y. Kupik 14.

Akdeniz elementi.

***Muscari longipes* Boiss.**

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Siverek'e doğru 1-2 km, meşelik, 720 m, 18.05.2008, Y. Kupik 31.

İran-Turan elementi.

***Muscari neglectum* Guss.**

B7 Diyarbakır, Ergani'den Çermik'e doğru 16 km, meşelik, 870 m, 30.03.2008, Y. Kupik 9. Çermik'ten Çüngüş'e doğru 8-9 km, meşelik, 900 m, 30.03.2008, Y. Kupik 10.

***Ornithogalum narbonense* L.**

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 8-9 km, meşelik, 900 m, 30.03.2008 , Y. Kupik 11.

Akdeniz elementi.

***Ornithogalum orthophyllum* Ten.**

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 4 km, nemli çayır, 680 m, 04.05.2008, Y. Kupik 25.

***Ornithogalum persicum* Hausskn. ex Bornm.**

B7 Diyarbakır, Çermik' ten Çüngüş'e doğru 5–6 km, meşelik yamaçlar, 700 m, 04.05.2008, Y. Kupik 26. Çermik'ten Siverek'e doğru 1-2 km, meşelik, 720 m, 18.05.2008, Y. Kupik 32.

İran-Turan elementi.

***Puschkinia scilloides* Adams**

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 4-5 km, kayalıklar, 700 m 30.03.2008, Y. Kupik 12.

İran-Turan elementi

***Scilla leepii* Speta**

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 4-5 km, step, 665 m, 02.03.2008, A.S.Ertekin, Z. Aydın, Y. Kupik 6.

Endemik. İran-Turan elementi

IUCN: LR(nt)

Tulipa aleppensis Boiss. ex Regel

B7 Diyarbakır, Ergani'den Çermik'e doğru 16 km, meşelik, 875 m, 20.04.2008, Y. Kupik 20. Çermik'ten mermer ocakları yolu, 7 km, kayalık yamaçlar, 20.04.2008, Y. Kupik 21.

İran-Turan elementi

Familya: ORCHIDACEAE***Dactylorhiza osmanica*** (Kl.) Soó var. *osmanica*.

B7: Diyarbakır, Çermik, Çaylarbaşı köyü yakınları, nemli çayır, 1500 m, 29.05.2008, A.S.Ertekin, M.Biricik, Y.Kupik 34.

Endemik. İran-Turan elementi.

IUCN: LR (lc)

Himantoglossum affine (Boiss.) Schlechter

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 7-8 km, meşelik, 680 m, 04.05.2008, Y. Kupik 27.

Doğu Akdeniz elementi.

Limodorum abortivum (L.) Swartz

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Çüngüş'e doğru 5-6 km, meşelik, 690 m, 18.05.2008, Y. Kupik 33.

Orchis palustris Jacq.

B7 Diyarbakır, Çermik'ten Siverek'e doğru 2 km, nemli çayır, 710 m, 04.05.2008, Y. Kupik 28. Çermik'ten Çüngüş'e doğru 4 km, nemli çayır, 680 m, 04.05.2008, Y. Kupik 29.

Platanthera chlorantha (Custer) Reichb.

B7: Diyarbakır, Çermik, Çaylarbaşı köyü yakınları, nemli çayır, 1500 m, 29.05.2008,
A.S.Ertekin, M.Biricik, Y. Kupik 35.

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Diyarbakır ili, Çermik ilçesi ve çevresinde sürdürülen floristik çalışmalar sonucunda, *Liliopsida* sınıfına bağlı *Amaryllidaceae*, *Araceae*, *Iridaceae*, *Liliaceae* ve *Orchidaceae* familyalarına ait 22 cins ve 34 geofit bitki taksonu yetiştiği tespit edilmiştir. *Liliaceae*, yörede 10 cins ve 20 türle temsil edilen en büyük familyadır. Sırasıyla *Iridaceae* ve *Orchidaceae* familyaları ise beşer türle, *Amaryllidaceae*, *Araceae* familyaları ikişer türle temsil edilirler (Tablo 1) . *Allium* cinsinin dört, *Muscari*, *Colchicum* ve *Ornithogalum* cinslerinin üç türü alanda yetişmektedir (Tablo 2).

Tablo 1. Çermik İlçesindeki Geofitler

Familiya	Cins	Takson Sayısı
<i>Liliaceae</i>	10	20
<i>Orchidaceae</i>	5	5
<i>Iridaceae</i>	3	5
<i>Amaryllidaceae</i>	2	2
<i>Araceae</i>	2	2

Crocus leichtlinii, *Colchicum balansae*, *Dactylorhiza osmanica* var. *osmanica* ve *Scilla leepi* Çermik çevresinde yetişen endemik geofitlerdir. Bunlardan sadece *Crocus leichtlinii* Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne, *Scilla leepii* ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine özgü olup, diğer endemik bitkiler geniş

yayıllıdır¹. Ayrıca *Fritillaria imperialis* ve *Tulipa aleppensis* araştırma alanında yetişen nadir bitkilerdir².

Tablo 2. Çermik İlçesinde Yetişen En Büyük Cinsler

Cins	Takson sayısı
<i>Allium</i>	4
<i>Muscari</i>	3
<i>Colchicum</i>	3
<i>Ornithogalum</i>	3

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde önceden yapılmış benzer floristik çalışmalarda da *Liliaceae* en büyük familya olarak tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla *Iridaceae* ve genellikle *Orchidaceae* ve diğer familyalar takip eder.³⁻⁷ Bu sıralama Türkiye Florası verileriyle de uyumludur.

Tablo 3. Çermik Çevresindeki Bitkilerin Fitocoğrafik Dağılımı.

Fitocoğrafik Bölge	Sayı	Oran %
İran-Turan elementi	17	50
Akdeniz elementi	4	12
Doğu Akdeniz elementi	4	12
Diğerleri	9	26
TOPLAM	34	100

Türkiye Florası verilerine göre Çermik çevresinde yetişen geofitlerden 17'si (% 50) İran-Turan, 4'ü (% 12) Akdeniz, 4'ü (% 12) Doğu Akdeniz elementidir. Dokuz taksonun (% 26) hangi fitocoğrafik bölgeye ait olduğu belirlenememiştir (Tablo 3).

Bu sonuçlar yine Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan diğer floristik çalışmalarla karşılaştırıldığında benzerlik göstermektedir.

Gülmez, Eğil (Diyarbakır) ilçesinin florası adlı tez çalışmasında *Amaryllidaceae*, *Araceae*, *Iridaceae*, *Liliaceae* ve *Orchidaceae* familyalarına ait 10 cins ve 14 geofit bitki taksonu yetiştiğini tespit etmiştir. *Liliaceae*, bölgede 6 cins ve 8 taksonla temsil edilen en büyük gruptur.⁸

Çermik ilçesine komşu olan Ergani ilçesindeki Ziyaret dağında Taşkın tarafından yapılan floristik çalışmada ise *Amaryllidaceae*, *Iridaceae*, *Liliaceae* familyalarına ait 12 cins ve 19 geofit bitki taksonu tespit edilmiştir. *Liliaceae* 7 cins ve 10 taksonla *Iridaceae* 3 cins 7 takson ve *Amaryllidaceae* 2 cins ve 2 taksonla bölgede temsil edilir.⁶

Ertekin tarafından yapılan Karacadağ Bitki Çeşitliliği adlı araştırmada yörede *Amaryllidaceae*, *Araceae*, *Iridaceae*, *Liliaceae* ve *Orchidaceae* familyalarına ait 19 cins ve 36 geofit taksonu tespit etmiştir. *Liliaceae*, 12 cins ve 20 taksonla en fazla yayılış gösteren familyadır. *Iridaceae* 11, *Araceae*, ve *Orchidaceae* familyaları iki, *Amaryllidaceae* ise bir taksona sahiptirler.⁴

Tablo 4. Önceki Floristik Çalışmaların Karşılaştırılması.

	Takson Sayıları				
	Çermik	Eğil	Karacadağ	Botan Çayı Vadisi	Ziyaret Dağı
<i>Amaryllidaceae</i>	2	1	1	1	2
<i>Araceae</i>	2	1	2	1	-
<i>Iridaceae</i>	5	3	11	3	7
<i>Liliaceae</i>	20	8	20	11	10
<i>Orchidaceae</i>	5	1	2	10	-
Toplam	34	14	36	26	19

Yangın, Botan Çayı (Uluçay) Vadisinin (Siirt) Florası adlı tez çalışmasında bölgede *Amaryllidaceae*, *Araceae*, *Iridaceae*, *Liliaceae* ve *Orchidaceae* familyalarına ait 20 cins ve 26 geofit taksonu tespit etmiştir. *Liliaceae* 9 cins ve 11 taksonla en fazla yayılış gösteren familyadır. *Orchidaceae* 7 cins ve 10 taksonla bölgede temsil edilirken *Iridaceae* 2 cins ve 3 takson, *Araceae* ve *Amaryllidaceae* birer cins ve birer taksonla temsil edilirler.⁹

Tablo 5. Önceki Floristik Çalışmaların Çermik İlçesiyle Benzerlik Oranları.

	Eğil	Karacadağ	Botan Çayı Vadisi	Ziyaret Dağı
Familyalar	Benzerlik oranı (%)	Benzerlik oranı (%)	Benzerlik oranı (%)	Benzerlik oranı (%)
<i>Amaryllidaceae</i>	50	50	50	50
<i>Araceae</i>	50	50	00	00
<i>Iridaceae</i>	40	60	20	40
<i>Liliaceae</i>	20	40	25	20
<i>Orchidaceae</i>	20	00	40	00
Toplam benzerlik (%)	% 26.4	% 38.2	%26.4	% 20.5
Benzer takson sayısı	9	13	9	7

Çermik ilçesinde yetişen geofitlerin yakın yörede yapılmış floristik çalışmalarla benzerlik oranları karşılaştırılmıştır (Tablo 5). Bu sonuçlara göre Çermik geofit florası, Urfa ve Diyarbakır illeri arasında yer alan Karacadağ ile büyük benzerlik (% 38,2) gösterir. Çermik ilçesinde yetişen 13 taksonun Karacadağ'da yetiştiği belirlenmiştir. Oysa Çermik'e komşu olan Ergani Ziyaret Dağı ile en az benzerliğe (% 20,5) sahiptir. Diyarbakır, Eğil ilçesinin ve Siirt, Botan Çayı Vadisi geofit florasının Çermik ile benzerlik oranları % 26,4 civarındadır.

Tablo 6. Çevre Floralarda Belirlenen En Büyük Cinslerin Karşılaştırılması

Cins ve takson sayısı									
Çermik		Eğil		Karacadağ		Botan Çayı Vadisi		Ziyaret Dağı	
<i>Allium</i>	4	<i>Gladiolus</i>	3	<i>Iris</i>	6	<i>Ophrys</i>	4	<i>Iris</i>	5
<i>Muscari</i>	3	<i>Allium</i>	2	<i>Allium</i>	5	<i>Muscari</i>	2	<i>Colchicum</i>	2
<i>Colchicum</i>	3	<i>Scilla</i>	2	<i>Ornithogalum</i>	4	<i>Ornithogalum</i>	2	<i>Ornithogalum</i>	2

Çermik ilçesi ile önceki çalışmalarda belirlenen cinslerin büyüklükleri karşılaştırıldığında, nispeten Karacadağ ve Eğil floralarıyla benzerlik gösterir. *Allium* cinsi yörede en fazla taksona sahip tür olarak görülürken, Karacadağ ve Eğil’de ikinci büyük cins olarak tespit edilmişlerdir.

Çermik ilçesinde tespit edilen 34 taksonun, 13 ü Türkiye Florası kayıtlarına göre Diyarbakır ilinin çeşitli kesimlerinde yetişmektedir. Bunlar; *Biarum carduchorum* (Schott) Engler, *Eminium rauwolfii* (Blume) Schott var. *rauwolfii*., *Crocus leichtlinii* (D. Dewar) Bowles, *Crocus pallasii* Goldb. subsp. *turcicus* Mathew, *Gladiolus italicus* Miller, *Iris reticulata* Bieb.var. *reticulata*., *Colchicum falcifolium* Stapf, *Colchicum szovitsii* Fisch.&Mey., *Ornithogalum narbonense* L., *Ornithogalum persicum* Hausskn. ex Bornm., *Scilla leepii* Speta, *Himantoglossum affine* (Boiss.) Schlechter ve *Ixiolirion tataricum* (Palas) Herbert subsp. *montanum* (Labill.)Takht. taksonlardır.

Sternbergia colchiciflora Waldst. & Kit., *Allium ampeloprasum* L., *Allium chloranthum* Boiss., *Allium scorodoprasum* L. subsp. *rotundum* (L.)Stearn., *Colchicum balansae* Planchon, *Fritillaria imperialis* L., *Gagea taurica* Steven, *Muscari longipes* Boiss., *Muscari neglectum* Guss., *Ornithogalum orthophyllum* Ten., *Puschkinia scilloides* Adams, *Tulipa aleppensis* Boiss. ex Regel, *Dactylorhiza osmanica* (Kl.) Soó var. *osmanica*., *Limodorum abortivum* (L.) Swartz, *Platanthera chlorantha* (Custer) Reichb., Türkiye Florası kayıtları ve diğer çalışmalara göre Diyarbakır’dan ilk kez tespit edilmişlerdir.

Crocus leichtlinii (D. Dewar) Bowles ve *Scilla leepii* Speta Diyarbakır ilinden daha önce toplanmış endemik bitkilerdir. *Colchicum balansae* Planchon ve *Dactylorhiza osmanica* (Kl.) Soó var. *osmanica*. Diyarbakır çevresinden ilk kez toplanan endemik geofitlerdir.

Sonuç olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bitki örtüsü genellikle benzer bir yapı göstermekle beraber, bölgenin kuzey kesimleri iklim, ekolojik ve topografik koşullardan dolayı bitki çeşitliliği açısından zengin sayılabilir. Doğu Anadolu Bölgesi'ne sınırlı olması nedeniyle bu bölgede yetiştiği bilinen bitkilerden bazılarında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bu kesimlerinde rastlanmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin dağlık olan kuzey ve doğu kesimlerinde yapılan floristik çalışmaların yetersiz olduğu ve yoğunlaşması gerektiği sonucuna varılmıştır.

1. Davis, P.H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.8, Edinburgh, Edinburgh University Pres. **1984**.
2. Ekim, T.; Koyuncu, M.; Vural, M.; Duman, H.; Aytaç, Z.; Adıgüzel, N., *Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı (Eğrelti ve Tohumlu Bitkiler)*. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği ve Van 100.Yıl Ün. Yayınları, Ankara. 246 s., **2000**.
3. Eker, İ.; Koyuncu, M.; Akan, H., *The Geophytic Flora of Şanlıurfa Province, Turkey*. *Turk J Bot*, 32, 367-380, **2008**.
4. Ertekin, A. S., *Karacadağ Bitki Çeşitliliği*. Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği ve UNDP-GEF Yayını. 171 s. **2002**.
5. Adıgüzel, N.; Aytaç, Z., *Flora of Ceylanpınar State Farm (Şanlıurfa-Turkey)*, *Flora Mediterranea* , 11, 333-361, **2001**.
6. Taşkın, T., *Ergani'deki Ziyaret Dağının Florası*. Yüksek Lisans Tezi, D.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır. 48 s. **1991**.
7. Malyer, H., *Karacadağ'daki (Diyarbakır-Urfa) Liliaceae ve Iridaceae Familyalarına ait Geofitler Üzerinde Korolojik ve Ekolojik İnceleme*. *Doğa Bilim Dergisi*, Seri C 7, 3, 279-288, **1983**.
8. Gülmez, Ş., *Eğil (Diyarbakır) İlçesinin Florası*. Yüksek Lisans Tezi, D.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır. 73 s. **2003**.
9. Yangın, S., *Botan Çayı (Uluçay) Vadisinin (Siirt) Florası*. Yüksek Lisans Tezi, D.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır. 127 s. **2001**.

6. RESİMLER

AMARYLLIDACEAE

Resim 1. *Sternbergia colchiciflora* Waldst. & Kit.

Resim 2. *Ixiolirion tataricum* (Palas) Herbert subsp. *montanum* (Labill.) Takht.

ARACEAE

Resim 3. *Biarum carduchorum* (Schott) Engler

Resim 4. *Eminium rauwolfii* (Blume) Schott var. *rauwolfii*.

IRIDACEAE

Resim 5. *Crocus leichtlinii* (D. Dewar) Bowles

Resim 6. *Iris reticulata* Bieb. var. *reticulata*.

Resim 7. *Gladiolus atroviolaceus* Boiss.

Resim 8. *Gladiolus italicus* Miller

LILIACEAE

Resim 9. *Allium chloranthum* Boiss.

Resim 10. *Allium scorodoprasum* L. subsp. *rotundum* (L.) Stearn.

Resim 11. *Bellevalia sarmatica* (Pallas ex Georgi) Woronow

Resim 12. *Colchicum balansae* Planchon

Resim 13. *Colchicum falcifolium* Stapf

Resim 14. *Colchicum szovitsii* Fisch. & Mey.

Resim 15. *Fritillaria imperialis* L.

Resim 16. *Gagea taurica* Steven

Resim 17. *Fritillaria pinardii* Bois.

Resim 18. *Muscari comosum* (L.) Miller

Resim 19. *Muscari longipes* Boiss.

Resim 20. *Muscari neglectum* Guss.

Resim 21 *Ornithogalum narbonense* L.

Resim 22. *Ornithogalum persicum* Hausskn. ex Bornm.

Resim 23. *Ornithogalum orthophyllum* Ten.

Resim 24. *Scilla leepii* Speta

Resim 25. *Tulipa aleppensis* Boiss. ex Regel

ORCHIDACEAE

Resim 26. *Dactylorhiza osmanica* (Kl.) Soó var. *osmanica*.

Resim.27. *Platanthera chlorantha* (Custer) Reichb.

Resim 28. *Himantoglossum affine* (Boiss.) Schlechter

Resim 29. *Limodorum abortivum* (L.) Swartz

Resim 30. *Orchis palustris* Jacq.

Resim 31. Çermik – Çüngüş arası

Resim 32. Ergani - Çermik arası

Resim 33. Sinek ayı

Resim 34. Çalışma alanından bir görüntü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Yemlihan Kupik

Doğum Yeri: Lice

Doğum Tarihi: 18.02.1984

Medeni Hali: Bekar

Yabancı Dili: İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise: Namık Kemal Lisesi, 2001

Lisans: D.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü, 2005

Yüksek Lisans: -

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl:

Yayımları (SCI ve diğer):